

L'ACADÈMIA CATÒLICA DE SABADELL (1870-1936)

PILAR RIPOLL

L'Acadèmia Catòlica de Sabadell (1870-1936),¹ que encara existeix, fou una entitat molt significativa pel moment i lloc en què nasqué i pel seu fundador, el Dr. Fèlix Sardà i Salvany, un dels màxims exponents de l'integrisme; no deixa de perdre pes en el seu paper social, cultural i religiós, amb un dels intel·lectuals més importants de l'església catalana del segle XX, el Dr. Lluís Carreras. Creada el 1870, en una ciutat tan important pel volum de la seva indústria tèxtil com Sabadell, representa l'intent de frenar l'agitació social que comportava pels fabricants i, a la vegada, per tant, la materialització de l'ideari del Dr. Fèlix Sardà i Salvany, pròxim a les solucions proposades per J. Mañé i Flaquer sobre la qüestió social i compartides per la majoria de conservadors de l'època.

L'associació forma part d'un projecte impulsat pel pontífex Lleó XIII, un precursor de l'Acció Catòlica, que mitjançant la col·laboració entre religiosos i laics pretén la reforma de la vida religiosa i pública. L'Església, per no veure minvar la seva influència, fomenta el catolicisme social entre la classe obrera per combatre el liberalisme, hereu del racionalisme del segle XVIII que propugnava l'ateisme i ataca els dogmes religiosos, i l'efervescent moviment obrer, del qual tem futurs conflictes socials, que proliferen per

Europa. No oblidem que a Espanya durant el Sexenni Democràtic, s'inicià també un espectacular creixement de l'obrerisme i un desenvolupament de les seves organitzacions, que s'acostaren al federalisme. Per fer front a aquestes pors, a Espanya apareixen nombroses joventuts catòliques, amb seu central a Madrid, que si bé s'originen a Itàlia, s'escampen per Europa i Amèrica Llatina. L'Acadèmia Catòlica de Sabadell serà la pionera —amb el nom de Joventut Catòlica en un primer moment— d'una sèrie de joventuts catòliques que apareixen a Espanya.

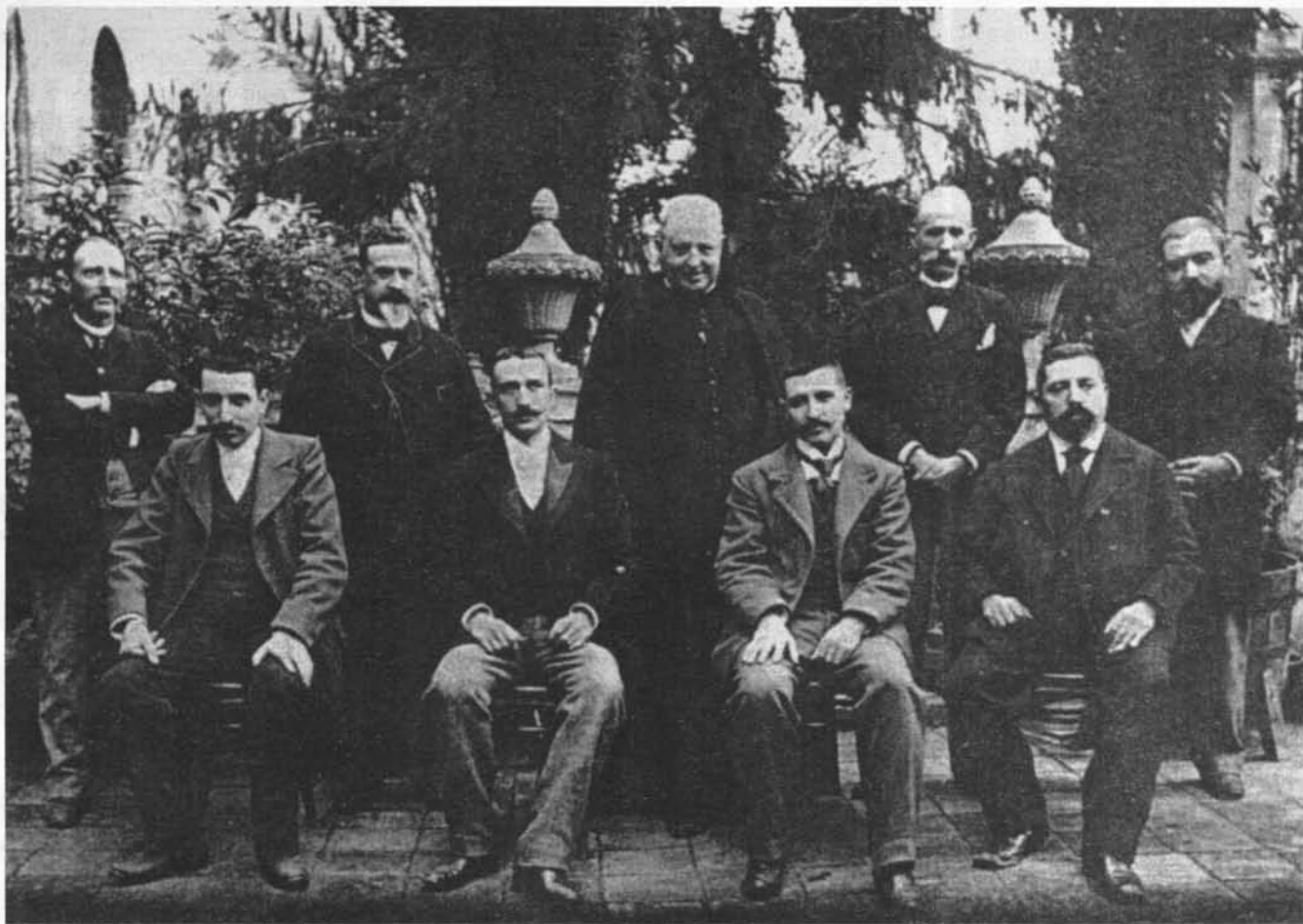
Integrada i dirigida fonamentalment per seglars, tot i que la ideologia del consiliari, el Dr. Sardà i Salvany, és la que marca les opcions que han de seguir totes les seccions davant els diversos moments històrics, concreta els seus propòsits en el foment de la formació dels seus socis en la fe catòlica, en la seva participació en els actes religiosos i en la propagació del catolicisme. Els socis i concretament els membres directius provenen de les classes mitjana i alta: de professions liberals —metges, advocats...—, industrials —del ram tèxtil, principalment— o bé treballadors que ocupen càrrecs dins les fàbriques —encarregats, tècnics, comptables. Els obrers hi tenen un paper passiu en el seu pas pels locals de l'entitat; són més aviat receptors dels actes. Rics i religiosos esmercen esforços plegats contra l'amenaça dels obrers que aquests representen envers l'Església i la propietat; és evident que els primers se senten atrets pel missatge de l'article «De aquellos polvos...» del consiliari; organitzen activitats que traspuen l'afany de proselitisme i un motiu més soterrat, la por al desordre

social; hi veuen la manera d'extirpar-lo i aconseguir la pacificació entre patrons i obrers. És il·lustratiu que a més de representants de la burgesia tèxtil com els Argemí, Gorina, Casablanques, Turull, Casanovas, figurin els Sardà, la mateixa família del consiliari, o bé un Joan Sallarés, que esdevindria president del Foment del Treball Nacional de Barcelona, i que precisament es preocuparia molt per resoldre la qüestió social amb la instrumentalització de la religió. L'objectiu d'apaivagar l'agitació social de la darrereria del segle XIX, mitjançant l'adoctrinament en la moral catòlica² serà present fins al 1936, tot i que aparegui formulat de manera diversa i sota òptiques ideològiques diferents, producte dels canvis històrics i socials.

ETAPES DE L'ACADÈMIA CATÒLICA DE SABADELL

Podríem establir cinc etapes fins al 1936, marcades pel canvi de consiliari o per clausures i obertures de l'entitat. Les dues primeres etapes correspondrien a la tutela del Dr. Feliu Sardà i Salvany i les tres darreres serien regides pel Dr. Lluís Carreras.

Si bé en la primera etapa, que s'inicia el 1870, no es pronuncien obertament, en un principi, en qüestions polítiques, es mostren aparentment indiferents envers aquestes preocupacions. «*Nada, ni un pensamiento, para la política. Todo, hasta el último aliento para la religión*» serà el lema de la Revista Popular del Dr. Sardà i Salvany, una manifestació interessant, lògicament, perquè amb aquesta simulada desatenció i l'inflamat llençatge apologetic que emprava, pretenia

Junta de l'Acadèmia Catòlica, 1895-1897.

captar un públic ampli que inclogués les capes més humils en no enfrontar-s'hi ideològicament, i de retruc provocar en aquestes una preferència per la moral i un rebuig pels temes polítics i, per tant, pels pensaments subversius. I la voluntat d'incidir en l'obrer es confirmarà amb l'ensenyament del catecisme als infants i l'escola nocturna per als adults.³ El 1873, amb l'adveniment de la República, se suspenen totes les activitats.

L'any 1876 es reprenen les activitats i la mateixa línia ideològica de la primera, tot i que cal assenyalar que les conferències del Dr. Sardà i el butlletí en aquesta etapa passaran a ésser escrites en català. Continuen com a plataformes la *Revista Popular* i el *Butlletí*. Aquestes dues etapes estan estretament lligades al pensament del Dr. Sardà: l'integrisme, que es vol socialitzant, perquè cerca l'aproximació a l'obrer, tot i que la seva posició esdevindrà més moderada en els últims anys. L'etapa es tanca amb la mort del consiliari.

A través de conferències a l'A. C., i de la seva publicació a la *Revista Popular*, com, per exemple, «*Todo el hombre cristiano*», «*El mal social y su eficaz reme-*

dio» o bé «*Qué vienen a ser las academias*», que, immediatament posterior a una vaga fabril, ens explica la funció propagandista del catolicisme i terapèutica de la qüestió social de l'entitat de Sabadell i de les acadèmies catòliques en general, voldrà incidir en l'ideari religiós i social de l'entitat. L'ús d'un marcat paternalista envers els obrers de la ciutat, l'hem de relacionar amb el paternalisme capitalista del valencià Pare Vicent S.J.⁴, o la figura del patró pare que propugnaria Lleó XIII, des d'una actitud antiliberal, a l'Encíclica «*Rerum Novarum*», i que trobem en un amic del pontífex, Lleó Harmel, fabricant llaner, amb filial a Sabadell, al qual els seus treballadors anomenaven *Le bon père*. Així, el treball envilidor passarà a ser dignificant des de l'acceptació d'un ordre cristià. D'acord amb aquestes idees, es realitzen activitats com premisses, escoles per als obrers, el basar del pobre —és simptomàtic que els promotors siguin industrials tèxtils—, tot i organitzar-se altres actes com vetllades literariomusicals, teatre —comèdies de poca volada i dramas històrics— dins el catolicisme més tradicionalista i de regust espanyolista,

l'Aplec anual de la Salut... Es dona notícia de la seva funció també social i seglar, però catòlica, és a dir, instructiva i recreativa, en concordança amb les altres acadèmies, permet que hi hagi al centre converses, periòdics, llibres, converses, escola, música, vetllades i cafè i billar. Així, el Dr. Sardà i Salvany, comparteix les solucions proposades, i retòrica fins i tot, sobre la qüestió social que trobem en Joan Mañé i Flaquer, com hem apuntat abans: s'havia d'atorgar consideració al sacerdot; tractar els inferiors com a iguals; oferir l'oració dominical tant per al ric com per al pobre; fomentar l'extensió d'associacions benèfiques, de societats corals, conservatoris, ateneus, exposicions de pintura, etc. que, com a belles arts que són, endolceixen els sentiments; propagar les classes dominicals a fi d'educar l'obrer;⁵ cercar l'harmonia d'interessos d'amos i treballadors; estimular les virtuts i la religiositat dels obrers; fomentar la pietat del poble i la tornada a les tradicions del país, potenciant les festes religioses i populars, la caritat del ric envers el pobre com a solució al socialisme⁶ idea present també en el bisbe Josep Domènec Costa i Borràs i en

Balmes.⁷ El consiliari atacarà el liberalisme, germen subversiu de manifestacions d'anticlericalisme en aquests anys, com la Setmana Tràgica que provocà una gran revolta a la ciutat; no només posava en dubte els dogmes de l'església, també suposava una sèrie de conseqüències d'alteració de l'ordre: les lleis de desamortització, l'expulsió dels ordes religiosos, l'ensenyament laic, el matrimoni civil, i, més clarament, la guerra sistemàtica al catolicisme. També tenen por de la maçoneria i l'atacaren, perquè estava relacionada amb el republicanisme del segle XIX i tenia un fort component anticlerical. Aquesta por fou heretada pels seus successors, tot i que, anys després la bèstia negra esdevingué el socialisme. És més, F. Sardà anteposa el catolicisme al catalanisme naixent que no dubtaria a rebutjar si calgués, perquè tem que el seu radicalisme vehiculi un pensament liberal i esdevingui subversiu. Amb la designació del nou consiliari, el Dr. Lluís Carreras, el 1916 comença una nova etapa, i es produeix un canvi ideològic, per bé que les pors substancials perviuran; així, continua el catolicisme social de Sardà i Salvany, tot i que aleshores, ja s'havia vist que era una batalla perduda. Manté una estreta relació amb el cardenal Vidal i Barraquer —en serà el secretari—, en els anys trenta i continua la mateixa línia de pensament, lluny de l'integrisme, tolerant i contemporanitzador. Però fa un gir important, s'insereix en la línia del catalanisme de Torras i Bages i per tant, potencia la relació entre pàtria i religió. Reivindica els drets lingüístics i nacionals a partir de conferències i articles. Aquesta nova línia provoca un cert malestar entre antics socis: alguns, membres destacats de les juntes, i el 1922 aquesta pugna esclata amb molta virulència, amb Miquel Baygual, expresident de l'entitat, de pensament tradicionalista i carlí, que engega la campanya de *Vida nova*, periòdic tradicionalista que ell mateix dirigeix i on participa també el Círculo Tradicionalista. Manifesten el seu disgust pel catalanisme que va prenent l'entitat, la seva invectiva va dirigida contra el consiliari i la revista artística *Garba*, lligada a l'A.C. Baygual fins i tot es dona de baixa com a soci de l'entitat. La resposta no es fa esperar: Ramon Ribera, redactor de *Garba*, des de les seves pàgines, porta a terme la defensa de la línia de l'A.C. i ataca *Vida nova* i alguns socis, com Salvador Sabater, i també es dona de baixa com a soci. En aquesta picabaralla

interna, el Dr. Carreras no hi participa. Lluís Carreras esdevindrà des de l'A.C. un dels eclesiàstics més influents a Catalunya, tant en el camp religiós, cultural, com polític. S'insereix plenament en la vida de la ciutat, però, alhora, es relaciona amb la intel·lectualitat catòlica de Catalunya. Cal dir que, entre el 1916 i el 1923, l'episcopat català va abandonant l'integrisme per arrencar-se al costat del projecte del regionalisme català. Carreras també hi adherirà l'A. C. i la farà participar del moviment litúrgic, en la vindicació de la llengua catalana en els actes religiosos i en activitats concretes de l'entitat. Les activitats culturals i recreatives estan marcades per aquestes directrius i interessos catalanistes; s'hi fan: sardanes, vetllades literariomusicals de tema patriòtic —en una d'elles, hi figurarà un jove Armand Obiols—, l'excursionisme i les romeries per exaltar l'ànim nacionalista, tot i que aquestes últimes obeeixen també a l'exaltació religiosa. Es configurarà un grup dels Pomells de Joventut, organització creada el 1920 per J. M. Folch i Torres, que en diverses ocasions visita l'entitat. El teatre també esdevindrà una secció molt activa i de gran projecció a la ciutat; s'escenifiquen drames patriòtics que reflecteixen el clima catalanista, tot i que les comèdies i els sainets es fan amb l'exclusiva pretensió de divertir el públic. Un autor força representat era J. M. Folch i Torres.

Joventut, plataforma, des del 1915, passà a ser el 1918 Joventut Catòlica, amb la intenció d'informar més sobre els actes de l'entitat i ser menys apologètica, per convertir-se en Portaveu de l'Acadèmia Catòlica, la Joventut Catòlica i la Congregació Mariana de Sabadell el 1921. Els diferents canvis de nom de la publicació responen, majoritàriament, a motius històrics que afectaran la vida de la mateixa entitat. Un soci col·laborador en la revista d'aquests anys va ser Francesc Trabat.

Hi hagué moltes veus, com Josep Sanllehy, articulista d'interès social i econòmic, que continuen el pensament social del fundador, amb tot, des de l'experiència del fort arrelament del socialisme —i comunisme— entre les classes obreres, i per tant, des d'una consciència de la necessitat de les millores que vindicaven, com la sindicació i la seva legalització. Ramon Rucabado, un altre articulista constantment polèmic en la defensa dels principis morals i socials del cristianisme, exigí també reformes

individuals per tal d'aconseguir la pau social, que havia de ser l'objectiu tant dels obrers com dels patrons; dels primers, en criticaria l'anarquisme i, com Sanllehy⁸ i el Dr. Sardà, el materialisme, i demanà un socialisme espiritual; dels segons, atacà la immoralitat de les diversions burgeses.

Pel que fa a l'opció política, se supediten a les normes i criteris pontificis de Pius X, i en darrer terme, patriòtics, de factor econòmic no n'expliciten cap. Davant les eleccions de la Mancomunitat del 1921 i les municipals del 1922 sol·liciten el vot pel Bloc Nacionalista, per combatre el caos social i afrontar l'amenaça dels republicans, que veuen com una perversitat.

Carreras, davant l'ascensió del feixisme, manté una actitud de simpatia. La por al comunisme i l'anarquisme farà que se'l vegi com una garantia contra aquests, com un moviment disciplinat i nacionalista, defensor dels principis de l'Església, com els del matrimoni i la família.¹⁰

El 15 de setembre de 1924 s'obre una quarta etapa, marcada per la dictadura de Primo de Rivera, amb una política clarament anticatalana. Es vol extirpar el fort caràcter catalanista de l'Església catalana. Per tant, la figura de Carreras i l'entitat esdevindran perilloses. Per pal·liar-ho, Carreras es veu forçat a un exili força estrany, encobert al *Butlletí* com a viatge d'estudis a l'estranger, en el qual farà estada a París, Solesmes i Brussel·les, i que dura des del juny fins a principis de setembre del 1924. Al setembre diuen que ha tornat i li donen la benvinguda, però no es fa cap al·lusió als conflictes amb el règim.¹¹ És més, en aquest període se li negà la canongia de Barcelona, l'expedient es va encallar primer a Madrid i finalment la Santa Seu anul·larà el nomenament.

El dia 21 de novembre del 1923 fou clausurada per ordre governativa l'A.C.; el 21 de desembre s'aconsegüí l'ordre de reobertura; però, el 15 de setembre de l'any següent, coincidint amb el retorn del consiliari, es clausura de nou i per un llarg període. Moltes de les activitats anteriors es mantingueren de forma clandestina a través de la Schola Cantorum, una de les seccions, que perviuria en un nou local fins a l'any 1930 i la revista passà a anomenar-se *Cultura Cristiana*, portaveu de la Schola Cantorum. Tots són antics membres de l'A.C.; ara bé, els càrrecs directius de les seccions de la Schola Cantorum i la Congregació Mariana seran elegits en-

Francesc Macià amb l'alcalde de Sabadell a la Sala d'Actes de l'Acadèmia de Sabadell el 28 de maig de 1932.

tre els socis que acceptin el règim, el màxim ideal de la Schola: popularització de la pietat litúrgica, difusió del cant gregorià, no es fa referència a cap qüestió política ni social. La revista respondrà, doncs, només a activitats religioses, en els articles de pietat.

El local de l'A. C. obre de nou les portes el 2 de maig del 1930, i s'inicia així una cinquena etapa que durà fins al juliol del 1936. Al gener es tornà a publicar *Cultura Cristiana*. Es renovà la Junta i es reprengueren les conferències quaresmals del Dr. Carreras i les activitats i seccions augmentaren en una mena de renaixement, així com les manifestacions de catalanisme, des de les típiques ballades de sardanes, vetllades literariopatriòtiques fins a articles vindicatius de l'ús de la llengua catalana en l'ensenyament.¹² Com a principals novetats cal esmentar el cinema, molt controvertit per qüestions morals durant la dècada dels anys vint, ara s'aprofita la seva gran incidència entre el públic per a l'educació moral mitjançant la tria de pel·lícules de caràcter exemplar.

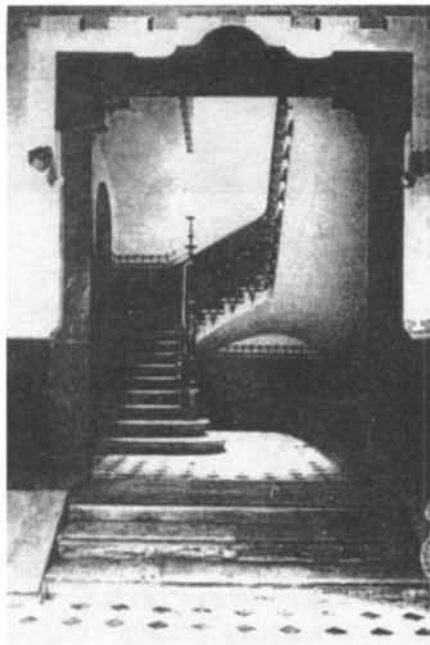
Els articles i conferències de Carreras giren a l'entorn de les noves circumstàncies històriques: sobre les relacions Església-Estat, la concepció de l'estat, el rebuig a les dictadures, després de veure

el procés que segueix el feixisme i la dictadura de Primo de Rivera, i la proposta d'una democràcia cristiana. Es fa ressò dels conflictes socials i els analitza des d'una perspectiva més pacificadora i liberal. Així, si bé proposa com a candidatura la Lliga Regionalista el 1931, no deixa de saludar, en nom de l'Acadèmia, la República amb un article ple d'esperança «Déu guardi la República!», perquè encara revivien els records de les persecucions anticatalanistes i per la presència de dos catòlics en el primer govern provisional, Ventura i Gassol, el qual tenia molt bones relacions amb l'entitat, i M. Carrasco i Formiguera. De fet, fou l'actitud general manifestada per l'Església catalana, tret d'un reduït grup integrista i del grup del diari *El Matí*. Ara bé, les persecucions anticlericals el mateix any, provocaren el desconcert dels catòlics més liberals i demanaren el respecte envers els ordes religiosos. El laïcisme de l'Estat i l'esclat de l'anticlericalisme comportà una reflexió i un estat d'alerta sobre les relacions entre l'Església i l'Estat, articles com «No us torbeu», «Angoixa» o «De les nostres escoles». També apareixen articles que plantegen les pors a futurs conflictes bèl·lics internacionals, que capten l'ambient de confusió i desconcert general,

sense perdre, però un bri d'esperança.¹³ El teatre dona a conèixer l'humanisme cristià, es proposaren com a models Henri Ghéon, Brochet, Chanceler..., divulgats també per *Quaderns de Teatre*, que es publicaren a partir del 1932 per tal de cristianitzar el teatre al país mitjançant l'adopció de noves orientacions com l'escenificació austera i focalitzar l'atenció en els personatges ja que són els transmissors del missatge moral de l'autor, com demanava J. M. Capdevila també per a la novel·la catòlica, molt promoguda per tot el grup d'*El Matí*, amb el qual mantenien una notable relació. El 19 de juliol es cremà tot l'edifici i la biblioteca. No queda res dels arxius de l'entitat. Cal dir que seran perseguits i assassinats molts dels seus socis, entre els quals l'anterior president, Ferran Sotorra i Salvadó.¹⁴

CONCLUSIÓ

L'Acadèmia Catòlica de Sabadell, pionera de les Joventuts Catòliques d'Espanya, l'hem de veure com una entitat molt representativa pel que fa al paper que tingué l'Església catòlica i l'alta burgesia contra els perills de la classe obrera a la Catalunya del segle XIX. Hem pogut resseguir com tots els seus actes abillats de

missió evangelitzadora perseguien una obra social molt concreta, la de calmar els ànims dels obrers, i, alhora, amagaven la por del desordre social. Sabem que l'entitat tingué un ressò considerable a la ciutat —tot i que el nombre de socis oscil·lés en els seus moments àlgids al voltant de cent cinquanta, trobem documentat que el 1916 el butlletí entrava a gairebé vuit-centes cases—: molts fills de la classe obrera aprofitaren les escoles dominicals catequístiques; el 1896 hi havia més de 600 alumnes, cada any augmentava el nombre de premis distribuïts als obrers i les cases tèxtils que hi col·laboraven ultrapassaven la cinquantena, que sovint els dirigents obreristes anaven a escoltar les conferències sobre temes socials, que fins i tot aconseguiren la conversió d'un conegut obrer, maçònic i lliurepensador; fou l'entitat religiosa de la ciutat més emblemàtica d'aquells anys: organitzava l'Aplec de la Salut, la Romeria a Montserrat, participava meritòriament en la Festa Major, moltes de les autoritats figuraven com a sòcies. No podem oblidar l'aspecte cultural: creà la primera biblioteca de la ciutat, que amb el temps esdevindria una de les més importants de Catalunya; com a socis hi trobem membres de la Colla de Sabadell; pels seus locals passaren intel·lectuals tan importants del país com Prudenci Bertrana, Pompeu Fabra, Josep Ma. Folch i Torras; i mantingueren una intensa relació amb el grup d'*El Matí*. És evident, que la importància de l'Acadèmia Catòlica de Sabadell rau en el fet que esdevingué un dels projectes més importants que es configuraren a Catalunya per apaivagar els conflictes socials de la darreria del segle XIX fins al 1936, conduït sota l'aliança dels interessos d'industrials i eclesiàstics, i que assolí, si es vol, un cert èxit, però que no aconseguí eradicar les vagues i els actes vindicatius dels obrers que continuaren la seva ofensiva en el decurs de la història de la ciutat i de tot Catalunya.

NOTES

1. Aquest article és fruit d'un treball de recerca universitari elaborat conjuntament amb Clara Soley i Manuel, per la qual cosa vull mostrar-li el meu agraïment.

2. F. Sardà i Salvany, «Som el que devem?», *Butlletí de La Juventud Catòlica*, núm. 2, 1^a d'agost 1872.

3. Les notícies escadusseres que tenim de les primeres dues etapes són extretes de la *Revista Popular*, que dirigia el Dr. Feliu Sardà i Salvany, i que no només es referia a la nostra entitat, d'algun butlletí espars i del llibre d'Actes, ja que els arxius van desaparèixer. D'altra banda, els seus articles ideològics d'àmbit general també afectaven la vida de l'Acadèmia.

4. J. Vicens i Vives i M. Llorens, *Industrials i polítics* (XIX), Edicions Vicens Vives, Barcelona, 1958, pp. 115-116.

5. J. Mañé i Flaquer, pròleg a A. Sudré, *Historia del Comunismo*, 2 ed., Barcelona, 1860, pp. XVII, XXVIII.

6. Publicat al diari *El Criterio*, pel novembre de 1856, i reproduït a l'obra de J. Mañé i Flaquer, *Colecció de Artículos*, Barcelona, 1856, pp. 452-453.

7. J. Bonet i C. Martí, *Barcelona a mitjan segle XIX (1854-1856)*, Curial, Barcelona, 1976, pp. 205-207.

8. J. Sanllehy, «Moment social», *Portaveu de l'Acadèmia Catòlica, la Joventut Catòlica i la Congregació Mariana de Sabadell*, núm. 48, febrer 1921.

9. *Ibid.*, núm. 8, 16 juny 1921.

10. *Ibid.*, 30 d'agost de 1923.

11. *Cultura Cristiana*, núm. 24-25, 19 de juny de 1924, i núm. 35, 11 de setembre de 1924.

12. L. Carreras, *ibid.*, octubre de 1930, criticarà la vigilància de l'Estat i demanarà la llibertat d'ensenyament. La problemàtica lingüística també queda sota aquest conflicte.

13. L. Carreras, «Cal actuar», *ibid.*, 30 d'abril del 1936.

14. Algunes veus han suggerit la possibilitat que l'incendi fos una acció contra els components carlins de l'entitat. No obstant això, la falta de documentació i la vaguetat d'aquestes suposicions no permeten aclarir-ne els motius reals.